

Czytanie poetów polskiego oświecenia
Sprawozdanie z seminarium naukowego
Nad tekstami Stanisława Trembeckiego
(18–22 maja 2015)

Duże znaczenie dla poszerzania i wzbogacania wiedzy o kulturze literackiej epok dawnych mają projekty naukowe, które sprzyjają wnikliwemu i gruntownemu skupianiu się w wieloosobowym gronie na materiale prymarnym, tj. na konkretnych tekstach z epoki. Daje to bowiem możliwość konfrontowania i poddawania dyskusji poczynionych ustaleń w kręgu specjalistów i zarazem współautorów przygotowywanej wspólnie zbiorowej publikacji. Ze względu na znaczny postęp, jaki w kilku ostatnich dekadach nastąpił w studiach nad dawną literaturą i kulturą, ważne staje się przywracanie do obiegu czytelniczego oraz badawczego nie tylko mniej rozpoznanych dotąd obszarów pisarstwa czołowych twórców, lecz także dorobku zapomnianych współcześnie autorów, którzy odgrywali znaczącą rolę w życiu literackim swojej epoki.

Przedsięwzięciem, któremu patronuje taki właśnie program naukowy, jest integrujący znaczącą część środowiska polskich badaczy literatury i kultury oświecenia zespołowy projekt realizowany w latach 2013–2018 w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach pod kierunkiem dr. hab. Bożeny Mazurkowej: *Czytanie poetów polskiego oświecenia. Krasicki – Naruszewicz – Trembecki – Karpiński*. W trakcie każdego z czterech przewidzianych w granicie kilkudniowych seminariów warsztatowych uczestnicy prezentują monograficzne opracowania tekstów wybranych z dorobku wskazanych literatów XVIII wieku, a następnie toczą dyskusje nad każdą z przedstawionych propozycji interpretacyjnych.

Trzecie już spotkanie wykonawców zespołowego projektu poświęcone zostało twórczości Stanisława Trembeckiego. Seminarium warsztatowe odbyło się w dniach 18–22 maja 2015 roku w Sandomierzu. Na miejsce obrad wybrany został Hotel „Sarmata”, wzniesiony na fundamentach budynków zabytkowego zespołu dworskiego Strzyńskich z 1861 roku. Zaciszne położenie obiektu, a także stylizowane wnętrza, stosowne do naukowej refleksji nad różnymi aspektami kultury i dziejów Rzeczypospolitej drugiej połowy XVIII i początków XIX wieku, sprzyjały długim dyskusjom i owocnym obradom.

W pięciodniowym spotkaniu „Zespołu Trembeckiego”, kierowanego przez dr. hab. prof. IBL PAN Jerzego Snopka i dr. Wojciecha

Kaliszewskiego, wzięło udział ponad dwudziestu badaczy z kilkunastu krajowych ośrodków naukowych. Na potrzeby obrad wydana została okolicznościowa edycja omawianych utworów oświeceniowego poety (*Czytanie poetów polskiego oświecenia*. Stanisław Trembecki. Oprac. J. Snopek, W. Kaliszewski. Red. B. Mazurkova. Warszawa 2015), a debatom towarzyszyła reprodukcja portretu Trembeckiego pędzla Jana Chrzyciela Lampiego. Seminarium warsztatowe uczestnicy poświęcili pamięci prof. Edmunda Rabowicza, wybitnego badacza twórczości królewskiego szambelana, który uporządkował sporne kwestie dotyczące autorstwa wielu tekstów przypisywanych Trembeckiemu.

Niewątpliwym walorem warsztatowego spotkania wykonawców grantu było syntetyczne ujęcie prezentowanych omówień tekstów oraz jasność i precyzja wywodów. Wszystkie przedstawione interpretacje wychodziły od tego, co znane badaczom oświecenia (okoliczności powstania tekstu, dotychczasowa wiedza na temat utworu), a kończyły się na kwestiach nieoczywistych, odkrytych po wnikliwych studiach nad tekstem. Referenci wielokrotnie odwoływali się do faktów z biografii pisarza, do różnych aspektów okoliczności, zwłaszcza politycznych, w jakich powstawały poszczególne wiersze królewskiego szambelana, a także wskazywali powiązania omawianych dzieł z tradycją literacką. Zwracali również uwagę na umiejętne operowanie przez poetę stylistyką reprezentującą różne rejestry języka. Niejednokrotnie odczytania prezentowane przez uczestników seminarium znacznie wzbogacane były dzięki wzmożonej refleksji całego zespołu badaczy, ujawniającej się w toku inspirowanych dyskusji za sprawą pytań stawianych referentom oraz sygnalizowanych wątpliwości.

W trakcie seminarium warsztatowego skonkretyzowane zostały rzeczywiste intencje autorskie oraz wyznaczniki gatunkowe niektórych wierszy (list poetycki – prof. dr hab. Teresa Kostkiewiczowa; epitalamium – prof. dr hab. Krystyna Maksimowicz; panegiryk – dr Jolanta Kowal; epicedium – mgr Szymon Piotr Dąbrowski); przybliżono polityczne konteksty wierszy Trembeckiego (prof. dr hab. Barbara Wolska, dr hab. Bożena Mazurkova, dr Wojciech Kaliszewski). Nawiązywano również do nękających Rzeczpospolitą po pierwszym rozbiorze bolączek gospodarczych (dr Paweł Pluta).

Referenci omówili także zaświadczony tekstami stosunek królewskiego szambelana do wiary, religii oraz duchowieństwa, rozważając przy tym kwestie dotyczące libertynizmu oraz ironii (prof. dr hab. Roman Doktór, mgr Małgorzata Marcinkowska). W przypadku tekstów o wątpliwym autorstwie wskazane zostały nowe argumenty przemawiające za atrybucją Trembeckiego (dr Agata Demkowicz). Szerokiej analizie porównawczej poddano bajki, zesta-

wiając je głównie z francuskimi pierwowzorami (dr hab. prof. IBL PAN Jerzy Snopek, dr Klara Leszczyńska), a także konfrontowano teksty z realiami epoki i ówczesnym stanem wiedzy (dr hab. Danuta Kowalewska).

Sporo uwagi poświęcono w trakcie obrad stosowanym przez Trembeckiego technikom deskrypcji konkretnych miejsc (na przykład Sofijówki – dr hab. prof. UKSW Tomasz Chachulski, dr hab. prof. IBL PAN Krzysztof Mrowcewicz) i osób (na przykład Zofii Witkowej – dr Agata Roćko) w celu określenia relacji między światem opisywanym przez twórcę a jego poetycką wyobraźnią.

Na sandomierskim seminarium zaprezentowano również intertekstualne odczytania tekstów Trembeckiego. Dla tych omówień istotne było wskazanie źródeł inspiracji jego poetyckich wypowiedzi, sposobów operowania różnego typu skojarzeniami, doboru charakterystycznych motywów, a niekiedy także elementów wykorzystywanych w zabawie słowem (prof. dr hab. Józef Tomasz Pokrzywniak, dr hab. prof. UJ Roman Dąbrowski, mgr Jacek Ubysz). Wystąpienia, w których wykorzystane zostały interesujące metody badawcze, dotyczyły hydrografii w deskrypcji pejzażu (dr Aleksandra Norkowska) oraz powiązań między tekstem literackim a tekstem muzycznym (wiersz jako kontrafaktura – dr hab. Agata Seweryn). Z kolei penetracja dawnego słownictwa łowieckiego umożliwiła pełne i właściwe odczytanie wierszy błędnie komentowanych przez edytorów poezji Trembeckiego (mgr Małgorzata Pierzgałska). Przybliżone zostało ponadto oblicze królewskiego szambelana jako eksperta w dziedzinie wiedzy historycznej, stosującego wyrazistą metodologię pracy (dr Magdalena Ślusarska).

Sandomierskie seminarium warsztatowe uczestników zespołowego projektu badawczego było doświadczeniem ważnym, ale również trudnym, zważywszy na fakt, iż od pięciu dekad nie ukazała się żadna publikacja książkowa poświęcona twórczości Trembeckiego, a spora grupa jego wierszy nadal nie ma ustalonej ostatecznie atrybucji, brak ponadto nowoczesnej krytycznej edycji poezji tego autora. Monograficzne opracowanie znanych już utworów oraz zapomnianych wierszy jednego z najwybitniejszych poetów polskiego oświecenia stanowi nie tylko interesujące wyzwanie badawcze, lecz także zadanie trudne i konieczne zarazem. Wymaga ono bowiem znajomości warsztatu pisarskiego królewskiego szambelana, wszelkich pozatekstowych (biograficznych, osobistych, społecznych, politycznych, gospodarczo-ekonomicznych) uwarunkowań jego pracy twórczej. Ożywione dyskusje seminaryjne, formułowane przez uczestników obrad wskazówki do lektury, nieoczywistość poddanych krytycznej ocenie linearnych odczytań i przedstawionych interpretacji, zwłaszcza w sytuacji, gdy w gronie wykonawców są przedstawiciele najmłodszego pokolenia, dowiodły

nieocenionej wartości poznawczej zespołowych spotkań i debat naukowych, które w realizowanych projektach ministerialnych poprzedzają publikację uzyskanych rezultatów badań w postaci tomów zbiorowych. Szczególnie ważne jest to w odniesieniu do literackiego i kulturowego dorobku tego okresu polskich dziejów, z którym badacze łączą pojęcie „progu współczesności”.

Małgorzata Marcinkowska